

FORMUN HUKUKİ DİLDE İÇERİĞE UYGUNLUĞU

Gulyamova Gulnora Yakubovna,
TSUL profesörü, filoloji bilimleri adayı

Özet. Hukuk eğitim sisteminde hukuk dilinin gerekliliklerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi, geleceğin uzmanının mesleki konuşma yeterliliğinin oluşmasında ve geliştirilmesinde öncü bir etkidir. Hukukçuların mesleki faaliyetlerinde edebi dil normlarının doğru ve yerinde kullanımı önemlidir. Hukuk dilinde görüş bildirme, özellikle mesleki iletişim sürecinde içerik ve biçim dengesi çok önemlidir. Bu ilke, geleceğin hukukçularının sosyo-hukuki faaliyetlerinde, kişilerarası iletişim becerilerini, çeşitli hukuki durumlarda mesleki söylemi kullanma becerilerini oluşturur ve geliştirir. Çağımız, alanında uzman birinin bilgili olmasının yanı sıra, aynı zamanda devlet dilini çok iyi bilmesini ve edebi dilin normlarına tam hâkim olmasını gerektiriyor. Elbette bunun için hukuk dilinin normlarına, özellikle yazılı ve sözlü konuşmada kelime ve terim kullanımına ilişkin gerekliliklere ve konuşma yapısında içerik ve biçim dengesine tam hakim olmak gerekir.

Dolayısıyla makalede aynı sürecin iki yönü ele alınmaktadır: Hukuk ve dil, bunların etkileşimi, edebi dilin normlarına sıkı sıkıya uyma gereklilikleri, yazılı hukuk dilinin gereklilikleri, hukuk dilinin kelime hazinesi, hukuk dilinin sözlü ve yazılı biçimleri ve özellikleri, bu konudaki bazı eksiklikler ve bunları giderme yolları. Ayrıca, hukukun üstünlüğünün sağlanması, halkın meşru menfaatlerinin korunması ve vatandaşların hukuka sıkı sıkıya bağlı kalmasının, dilin doğruluğu, eksiksizliği ve açıklığı ile doğrudan ilişkili olduğu, her şeyden önce dil-hukuk ilişkisine, hukuk dilinde biçim ve içerik uyumuna dikkat edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Kolluk kuvvetlerinde çalışanların hukuki belgeleri hazırlamada hata yapmasının başlıca nedeni, dil bilgisi kurallarına yeterince hakim olmamaları ve yazılı anlatım becerilerinin zayıf olmasıdır. Makalede, bir avukatın konuşmasının mantıksal olarak tutarlı ve içerik olarak açık olması gerektiği, aksi takdirde düşüncenin biçim ve içerik uyumunun ve kalitesinin bozulacağı, kalitenin ise hukuk diline sıkı sıkıya bağlı kalmanın bir ürünü olduğu anlatılmaktadır.

Anahtar kelimeler: hukuk felsefesi, hukuk, dil, iletişimsel ve edebi okuryazarlık, sözlü konuşma, yazılı konuşma, terminoloji.

CONFORMITY OF FORM TO CONTENT IN LEGAL LANGUAGE

Gulyamova Gulnora Yakubovna,
TSUL professor, candidate of philological sciences

Abstract. The comprehensive study of the requirements of legal language in the legal education system is a leading factor in the formation and development of the professional speech competence of the future expert. The correct and appropriate use of literary language norms is important in the professional activities of lawyers. The balance of content and form is very important in expressing opinions in legal language, especially in the process of professional communication. This principle forms and develops the interpersonal communication skills of future lawyers in their socio-legal activities, their ability to use professional discourse in various legal situations. Our age requires that an expert in his field, in addition to being knowledgeable, also knows the state language very well and has a full command of the norms of literary language. Of course, for this, it is necessary to have full

command of the norms of legal language, especially the requirements for the use of words and terms in written and oral speech, and the balance of content and form in the structure of speech.

Therefore, the article covers two aspects of the same process: Law and language, their interaction, the requirements for strict compliance with the norms of literary language, the requirements of written legal language, the vocabulary of legal language, oral and written forms and features of legal language, some deficiencies in this regard and ways to eliminate them. It is also argued that ensuring the rule of law, protecting the legitimate interests of the people and ensuring that citizens strictly adhere to the law are directly related to the correctness, completeness and clarity of language, and that attention should be paid first and foremost to the language-law relationship and the harmony of form and content in legal language. The main reason why law enforcement officers make mistakes in preparing legal documents is their inadequate command of grammar rules and their poor written expression skills. The article explains that a lawyer's speech must be logically consistent and clear in content, otherwise the harmony and quality of form and content of thought will be impaired, and that quality is a product of strict adherence to legal language.

Keywords: philosophy of law, law, language, communicative and literary literacy, oral speech, written speech, terminology.

Herhangi bir ülkenin dil politikası, devlet dilinin statüsünün güçlendirilmesini öngörür. Dil, devletin sembollerinden ve temellerinden biridir, toplumda iletişim aracı olarak önemlidir. Ana dilin devlet dili olarak geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi devlet politikamızın bir önceliğidir.

Zamanın talebi, herhangi bir ulusal dilin devlet ve toplum hayatındaki etkisini ve statüsünü daha da artırmak, ülkede devlet dilinin tam anlamıyla uygulanmasını sağlamak ve hızlandırmak, bu yöndeki görevlerin yerine getirilmesini sağlamak, bunu ilerici fikirlere sadakat ruhuyla yapmaktır. Bu nedenle Özbekistan'ın sosyo-politik hayatının bütün alanlarında (hukuk bilimi de dahil) edebi dilin imkânlarının tam ve doğru bir şekilde kullanılmasını sağlamak, devlet politikamızın önceliklerinden biridir.

Toplumda hukuksuz yapılabilecek bir alan yoktur. Devlet belgeleri ve yasaları toplumun tüm üyeleri için geçerli olduğundan, bunları oluştururken her şeyden önce edebi dilin normlarına, yazılı hukuki konuşmanın gerekliliklerine, hukuki terimlere sıkı sıkıya uymak gerekir, aksi takdirde belge değerini yitirir.

Toplumda hukukun üstünlüğünü sağlamak, hukukun üstünlüğü ile yönetilen demokratik bir devletin önemli ilkelerinden biridir; bunun için de yasaların adil ve halk tarafından anlaşılabilir olması, yani oluşturulan hukuki belgelerin dilinin ayrıntılı ve açık olması gerekir.

Hukuk devletinin inşasının ve medeni toplumun yaratılmasının temel ilkelerinden biri hukukun üstünlüğünü sağlamak ve insanların meşru çıkarlarını korumaktır. Vatandaşların yasalara sıkı sıkıya uymasındaki temel etken, yasaların açıklığı, eksiksizliği ve anlaşılabilirliğidir. Herhangi bir devletin geleceği büyük ölçüde kabul edilen yasaların pratikte ne kadar iyi uygulandığına bağlıdır. Toplumda hukukun üstünlüğünü sağlamak, hukukun üstünlüğü ile yönetilen demokratik bir devletin önemli ilkelerinden biridir; bunun için de yasaların adil ve halk tarafından anlaşılabilir olması, yani oluşturulan hukuki belgelerin dilinin ayrıntılı ve açık olması gerekir. Bilim insanlarına göre meslekler üç türe ayrılır: insan + insan; insan + doğa ve insan + teknoloji. Bunlardan ilki diğerlerinden daha karmaşık ve sorumluluk gerektiren olarak kabul edilir. Avukatlar da bu mesleğin sahipleridir. Çalışmaları sırasında insan kaderleriyle temas kurarlar, yasaya uyarlar, insan kaderleriyle ilgili durumları ve hükümleri çözerler. Bu bağlamda, bir avukatın konuşma kültürünün, özellikle de yazılı

konuşmanın önemi ölçülemez. Sonuçta, dil ve konuşma bir avukatın düşüncelerini ifade etmesi için bir araç görevi görür.

Konuşmanın iki biçimi vardır - sözlü ve yazılı. Her iki konuşma biçimi de bir iletişim sürecidir. Konuşma kavramı altında genelleştirilirler, ancak belirli açılardan birbirlerinden farklıdırlar. Konuşma, dilsel araçlarla bir iletişim sürecidir.

Tüm sosyal iletişim, düşünme ve iletişim, tüm yasal ilişkiler dahil, dil aracılığıyla ortaya çıkar. Düşünce dil olmadan ifade edilemediği gibi, dil de düşünce olmadan ifadesini oluşturamaz. Dolayısıyla hukuk, insanların temel ihtiyaç ve çıkarlarını güvence altına alan ve garanti altına alan bir araç ise, bu hakkın yaşama geçirilmesinde ve kullanılmasında temel etken dildir.

Hukukla ilgili her türlü fikir, kavram, simge, eylem-olay ve ilişki, sözcüklerle ifadesini bulur; yani ilişki, toplumsal iletişim, davranış (düşünce), sözcük, ifade, terim ve hükümlerden oluşan bir anlatım biçimi kazanmadıkça ortaya çıkmaz.

Hukuk ve dil arasındaki ilişkiden ne anlaşılmalıdır?

Dil, hukuki bilgi de dahil olmak üzere bilgi yayma ve oluşturma aracıdır, bir kişiyi geliştirme ve eğitme aracıdır. Dilin bilgi aktarma aracı ve hukuki bilinç oluşturma aracı olarak gerçekleştirdiği işlevler yalnızca filologların değil, aynı zamanda hukuk bilimcilerinin de dikkatini çekmektedir.

Ne yazık ki, hukukçular düzenleyici düzenlemelerin sözlü ve yazılı biçiminin iyileştirilmesiyle ilgili sorunlara çoğu zaman gereken ilgiyi göstermiyorlar (her ne kadar son zamanlarda bu alandaki çalışmalara özel ilgi gösterilmiş olsa da). Ancak, resmi bir iş tarzında yazılmış herhangi bir belge profesyonelce analiz edilmeli ve dikkatlice formüle edilmelidir. Aynı zamanda, doğruluk, açıklık, mantık ve yasal konuşmanın saflığı gibi dilsel ve dil dışı iletişimsel ölçütlere uymak gerekir.

Hukuk, toplum hayatını düzenleyen ve doğrudan yöneten bir araçtır. Herhangi bir hukuki belgenin kalitesinin doğrudan yalnızca yazarlarının yüksek niteliklerine değil, aynı zamanda iletişimsel ve edebi okuryazarlıklarına da bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Belgelerin ve yetkililerin sözlü ifadelerinin dili, karşılıklı iletişimin anlaşılmasını kolaylaştıran edebi dilin normlarına dayanmalıdır. Dolayısıyla, hukuk ve dil, hukukun bir yapı olduğu ve dilin yapıyı uygulama aracı veya biçimi olduğu bir sürecin iki yüzüdür – yasal bilgi, düzenlemeler, eylemler.

Gerçekten de, bir fikrin, özellikle de yasallığın varlığı da dilde ifade edilir. Dil olmadan, kelimeler olmadan, açık ve hazır bir hukuki düşünce olamaz. Hukuki dilde, düşünce yalnızca kelimeler, terimler ve kavramlar ve onların katılımıyla oluşan belirli sözdizimsel araçlar aracılığıyla oluşturulur - konuşma modelleri ve ifadesini konuşmada bulur: dil, hukukun varlığının bir koşuludur. Dolayısıyla dil ve hukuk, topluma hizmet eden sosyal, manevi ve eğitsel olgulardır.

Hem gerçeklik hem de bir fikrin, özellikle de hukuki bir fikrin varlığı, dilde ifade edilir. Dil olmadan, kelimeler olmadan, açık ve hazır hukuki düşünce olamaz. Hukuki dilde, düşünce yalnızca kelimeler, terimler ve onların katılımıyla oluşan belirli sözdizimsel araçlar aracılığıyla oluşturulur - konuşma modelleri ve konuşmada ifade edilir: dil, "yaşayan" bir hukuk durumudur. İşte bu nedenle dil ve hukuk, topluma hizmet eden sosyal, manevi ve eğitsel olgulardır.

Büyük âlim, düşünür, parlak şair ve devlet adamı Hazreti Ali Şir Nevai'nin "Mahbubu'l-Kulüb" adlı eserinde haklı olarak belirttiği gibi: "Dil, konuşmanın aracı olma şerefine sahiptir; fakat söz uygunsuz bir şekilde söylenirse dil için bir felakettir." (Bu kitap, meseller ve kıymetli öğütler, yöneticilerin ve sıradan insanların ahlakı, uygunsuz işler ve bunların hoş olmayan sonuçları hakkında bir kitaptır).

Ya da Azerbaycan halkının büyük şairi ve fikir adamı Nizami Gencevi, aynı zamanda dilini klasisizm düzeyine yükselten bir şahsiyettir.

Özünde dil halk tarafından yaratılır, bu nedenle konuşmaya son derece yüksek talepler yüklenir ve konuşmanın potansiyeli dilin taleplerine bağlıdır.

Kolluk kuvvetlerinin yasal belgeler hazırlarken yaptığı hataların başlıca nedeni dil bilgisi kurallarını bilmemeleri ve zayıf yazma becerileridir. Bunu başarmak için çeşitli konularda yasal belgeler hazırlama konusunda düzenli eğitim almak istenen sonuçları verecektir.

Hukuki bir metin oluştururken ve yazarken, genel halk tarafından anlaşılabilen edebi dil araçlarının alternatif versiyonlarını seçmek gerekir. Bilinmeyen kelimeler zorunlu olarak açıklama gerektirir.

Herhangi bir ulusal dilde, yazılı hukuk söyleminde kelime dağarcığının uygun kullanımıyla ilgili bir dizi sorun da vardır.

Bunun başlıca nedenleri, hukuki bir metnin mantıksal ve özsel olarak açıklanmasında hukuki dil birimlerinin metodolojik rolünün bilinmemesi, tire ve kısa çizginin işlevsel gerekliliklerinin bile anlaşılmaması, hukuki yazılı anlatımın sözcüksel ve terminolojik normlarının yazılı anlatımda doğru bir şekilde uygulanamaması, bir düşünceyi başka bir düşünceyle ilişkilendirme becerisinin eksikliğidir. Bunun sonucunda bazı yasal düzenlemeler yanlış kaleme alınmakta, metinler belirsiz, tutarsız ve kafa karıştırıcı hale gelmektedir.

Bu nedenle, yasal yazımın kurallarını ve gerekliliklerini öğreten yazma kursları yalnızca eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda kuruluşlarda, kurumlarda, işletmelerde ve hatta özel şirketlerde de düzenli olarak yapılmalıdır. Yüksek öğrenimli çalışanları işe alırken, uzmanlık alanlarında yazılı bir eser, en azından bir dikte yazmalıdırlar. Bu gereklilik bir gelenek haline gelmelidir. Sonuçta, kariyerine başlayan bir uzman hukuk dilinin yasalarını, dilbilgisi yapısını ve konuşma stillerini bilmelidir. Özellikle, noktalama işaretlerinin yazılı konuşmada doğru kullanımı bir alışkanlık haline gelmelidir.

Hukuk dilinin sözlüğü esas olarak terimlerden oluşur. Ancak herhangi bir hukuki kavramı ifade etmek için terimlerden önce belirli gereklilikler ve normlar getirilir. Bu, terimin özünden ve doğasından kaynaklanır.

Terim, nominatif bir işlev görür - anlamı, edebi dilin normları çerçevesinde kavrama eşdeğerdir. Terim terminolojik sistemde belirsiz olmadığı için, anlamı kavrama eşdeğerdir. Yani, terimler, tek bir anlamı ifade eden özel resmi kelimelerdir. Çok anlamlı bir kelime, birkaç kavramı ifade eder.

Terim açık, somut bir kavramı ifade eder ve duygusal çağrışımlardan yoksundur. Kelimenin anlamı karmaşık olduğundan ek anlamlara ve üslup özelliklerine sahiptir. Bu nedenle, dilde aynı kavramı belirten eşanlamlılar çeşitli anlamsal yönlerden veya üslup uygulamalarında birbirlerinden farklılık gösterir.

Bir kelime, birden fazla alanın terimi olabilir. Ancak bu kelimeler, her bilim alanındaki ayrı kavramların adlarıdır. Örneğin, pedagojide "görev" terimi, öğrencilere veya öğrencilere atanan bir görevi ifade ederken, hukuk terminolojisinde "görev" terimi, kolluk kuvvetleri sisteminde çalışan bir çalışana atanan önemli bir görevi ifade eder. Tıpta "operasyon" terimi cerrahiyle ilgili bir kavramı ifade eder, hukuki terminolojide belirli bir amaç için veya özel, gizli bir görevi yerine getirmek için yapılan bir eylemi ifade eder, bankacılık işlemi bir banka tarafından sağlanan ve bankacılık işlemlerini sonuçlandırma çerçevesinde gerçekleştirilen bir hizmettir. Örneğin, bir hesap açmak veya para yatırmak.

Böylece terimler, yaygın sözcüklerden farklıdır. Örneğin, sözcükler belirli bir bilim ve teknoloji alanında kullanılırsa ve sınırlı bir anlamda kullanılırsa terim haline gelir. Bilim alanlarında bilimsel ve resmi anlamları ifade eden bir dizi yaygın sözcük artık terimler sistemine girmiştir.

Dilbilimde ve özellikle leksikolojide, dilin temel leksik birimleri olan leksemelerin birbirlerinden izole bir şekilde değil, birbirleriyle bağlantılı ve çeşitli anlamsal bağlantılar halinde var oldukları vurgulanmaktadır. Bu durum çeşitli leksik katmanların oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, bu leksik katmanlar belirli bir düzende gruplandırılmıştır. Ayrıca, belirlenen hedefe bağlı olarak çalışmada çeşitli gruplamalar ve sınıflandırmaların kullanıldığına dikkat çekmek gerekir.

İlgili materyallerin analizi ve önerilen sınıflandırmaların genelleştirilmesine dayanarak, Özbek dilinin hukuki terimlerinin aşağıdaki gibi sınıflandırılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür:

I. Hukuk terimleri, kişileri belirten bir dizi sözcük birimini içerir: 1) Hukuk alanında faaliyet gösteren kişileri belirten terimler: avukat, savcı, hâkim, temsilci, avalçi, başsavcı, kefil, finansçı,

mahkeme katibi; 2) Cezalandırılan ve yasadışı eylemlerde bulunan kişileri ifade eden terimler: sanık, holigan, işgalci, suçlu, uyuşturucu bağımlısı, kontrol noktası, sanık, şüpheli.

II. "Suç Türleri"ni belirten terimler: cinayet, hırsızlık, rüşvet, öldürme, tecavüz, soygun, sindirme, iftira.

III. Bir ceza davasının yürütülmesinde eylem kavramını belirten terimler: sorgulama, soruşturma, arama, cezalandırma, yargılama // yargılama, suç kabulü, tanıklık.

IV. "Yargı organları" kavramını belirten terimler: mahkeme (yüksek mahkeme, halk mahkemesi), savcılık, baro, mahkeme.

V. Ceza infaz yerleri kavramını belirten terimler: hapisane // cezaevi, hapisane kampı, muhafız kulübesi // muhafız kulübesi, koloni, bölge, hücre.

VI. Hukuki belge kavramını ifade eden terimler: dilekçe, tüzük, belge, vekaletname, iddianame, dilekçe, talimat, vasiyetname, yönetmelik, anlaşma, makbuz, hüküm.

VII. Mahkeme hükmü kavramını ifade eden terimler: a) Hürriyeti bağlayıcı ceza, hapis, disiplin birimine sevk, mal varlığına el konulması, para cezası; b) Salıverme, koşullu salıverme, şartlı tahliye, ceza indirim, af, genel af.

Hukuk terimlerinin tematik gruplarının tanımlanması, belirli bir alanın terminolojisi hakkında net bir fikir verir. Tematik gruplara dahil edilen terimler, birbirleriyle olan ilişkileri ve çeşitli anlamsal bağlantıları bakımından gerçekliklerini doğrular. Bunun için toplumun, düşüncelerini hem yazılı hem sözlü olarak ana dilinde, açık, doğru ve öz bir şekilde ifade edebilen bir uzmana ihtiyacı vardır, yani, yazım ve dilbilgisinin temel kurallarını çok iyi bilen, resmi iş üslubunda hukuki metinler yazabilen, yazılı konuşmada terimlerin kullanımına ilişkin gereklilikleri anlayan ve dilsel faktörlere sıkı sıkıya bağlı kalan kişidir.

Ulusal bir hukuk fakültesinin kurulması bir devlet politikası haline gelmiştir ve bu okulun gelişimi tamamen hukuk personelinin sözlü okuryazarlığına bağlıdır. Bunun için, hukuk konuşma kültürü tüm hukuk eğitim kurumlarında ayrı bir konu olarak ve işletmelerde ve kuruluşlarda - özel bir ders veya seçmeli ders olarak - öğretilmelidir. Eğitim kurumlarında fen bilimleri derslerinin bir akademik yıla ayrılması uygun olacaktır, çünkü dil ve konuşma olmadan yüksek nitelikli personel yetiştirme hedefine ulaşmak imkansızdır. Ayrıca, yazılı hukuk becerilerinin yüksek öğrenim veya yüksek lisans programlarının müfredatına bir modül olarak dahil edilmesi gelecekteki personelin kalitesini sağlayacaktır. Bu nedenle, zamanın kendisi bir avukatın konuşma kültürünün, yazma becerileri de dahil olmak üzere, dikkatlice incelenmesini gerektirir.

Referanslar

1. Алишер Навоий. Маҳбубул-қулуб. Асарлар, XIII том. Т.: 1967.
2. Саидов А., Кўчимов Ш. Қонунчилик техникаси асослари. Т.: Адолат, 2001.
3. Usmonov S.B. Yuristning nutq madaniyati. – Т.: Sharq, 2007.
4. Jomonov R. Soʻz va masʼuliyat. Toshkent: Nishon-noshir, 2010.
5. Бекмирзаев Н. Юрист нутқи маданияти. Т.: Mumtoz soz, 2011.
6. Маҳмудов. Н., Рафиев.А., Йўлдошев. И., Нутқ маданияти ва давлат тилида иш юритиш. Т.: Чўлпон. 2012.
7. Кўчимов Ш.Н. Юридик тил назарияси ва амалиёти. Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети. Т.: 2013.
8. Маллаев Н. Низомий Ганжавий. Т.: Ўзбекистан. 2015.
9. Холмирзаева С.Ш. Давлат тилида иш юритиш. ЎМК. 2016.
10. Ўзбекистон Республикаси Кодекслари. Т.: Адолат. 2014.
11. Gulyamova G. Relationships of legal terms. European of Research and Reflection in Educational Sciences. Vol. 7. № 11/ 2019. – P. 166-174.
12. Маҳмудов Н., Мадвалиев А., Маҳкамов Н., Аминов А. Ўзбек тилида иш юритиш. – Т.: Ўзбек Совет Энциклопедияси Бош редакцияси, 2023.

Elektronik öğrenme kaynakları

1. www.google.uz
2. <http://www.gov.uz>
3. <http://www.UZA.uz>
4. <http://www.lex.uz>
5. <http://www.press service.uz>
6. <http://www.ziyonet.uz>